

Jakana *Jakana gallinacea* je pravi umetnik hoje po listih vodnih rastlin foto: Dušan Klenovšek

PTIČJI SVET AVSTRALIJE

Dušan Klenovšek

Osrednji dogodek letošnjega leta so za mnoge ljudi vsekakor olimpijske igre v Avstraliji. Ena od treh maskot je največji vodomec na svetu – lovač Olly. Priljubljen je zaradi svojega smejočega se oglašanja. Seveda je najmanjša celina zaradi svoje dolgoletne osamitve sredi oceanov dom še številnih nenevadnih in zanimivih ptičjih vrst.

Avstralija, skrivnostna »Terra Australis«, je najmanjša celina (7 682 300 km²) na Zemlji. Povprek meri 4000 km, v smeri sever – jug pa 3680 km. Je najstarejši in geološko najstabilnejši kontinent, ki se je začel oblikovati z odcepitvijo dela praeline Gondvane pred okoli 80 milijoni let. Tu najdemo izredno stare kamnine (4,5 milijarde let). V vseh teh milijonih let so voda, sonce, led in veter dodobra erodirali površino. Tako je danes Avstralija najbolj ravninski in v povprečju najnižji kontinent. Na celini tudi ni pomembnih tektonskih sil, ki bi povzročale nastanek novih gorovij. Celo struge nekaterih rek so skoraj nespremenjene že več kot 10 milijonov let. Za današnjo Avstralijo so značilne pester klimatske razmere, od soparnih tropov na severu do suhega puščavskega osrednjega dela. Velik del je pod vplivom oceanov. Snežno gorovje in Tasmanija imata tudi alpsko klimo. Za Antarktiko je to druga najbolj sušna celina, saj pade v povprečju pod 300 mm dežja na leto. Prek 40 milijonov let osame sredi oceanov je vzrok, da se je živi svet tu razvijal neodvisno od življenja drugih celin. Tako poznamo danes v Avstraliji prek 25 000 rastlin (večja Evropa ima le 70 odstotkov tega). Eden izmed razlogov za pestrost je tudi stabilna klima. V Avstraliji uspeva prek 500 vrst evkaliptov in prek 600 endemičnih vrst akacije. Znamenite so tudi banksije, araukarije, drevesne praproti in cikade. Velik vpliv na vegetacijo so v zadnjih 40 000 do 55 000 letih imela aboriginska ljudstva s stalnim požiganjem. Še večji vpliv je pomenil prihod Evropejcev – sekanje lesa, poljedelstvo (plantaže sladkornega trsta, južnega sadja ...) in živinoreja (60 odstotkov celine so ekstenzivni pašniki).

Osama celine je onemogočala prihod sesalcev (razen netopirjem), ki so zavladali na drugih celinah. Odsotnost sesalskih plenilcev je pripomogla k ohranitvi in razvoju stokovcev in vrečarjev. V prvo skupino uvrščamo eno najbolj nenavadnih živali, kar jih poznamo – kljunaša *Ornithorhynchus anatinus*. Vrečarji so številna skupina, saj je samo kengurujev prek 60 vrst. Simbol Avstralije je koala *Phascolarctos cinereus*, ki je komaj ušla izumrtju zaradi pretiranega lova (krzno) in izsekavanja evkaliptovih gozdov. Med plazilci je najbolj razvpit slanovodni krokodil *Crocodylus porosus*, ki je največji živeči plazilec na Zemlji. Skoraj vsako leto poročajo o tem, da je v njegovih čeljustih končal kak nepreviden kopalec ali ribič. Od približno 160 vrst kač je 70 odstotkov strupenih, a človeku jih je nevarnih le osem. Najbolj znan je taipan *Oxyuranus scutellatus*, ena najbolj strupenih kač na svetu.

Danes je poznanih skoraj 10 000 vrst ptic, od tega so jih v Avstraliji in oceanih okoli nje opazili prek 760. Ta velika pestrost je posledica velike raznolikosti življenjskih okolij.

Nekatere vrste so razširjene po celotnem kontinentu. Ena takšnih je druga največja ptica na svetu in eden izmed uradnih simbolov Avstralije – emu *Dromaius novaehollandiae*. Čeprav je visok kar dva metra, je zelo plašen in pred človekom zbeži. Poseljuje tako gozdne predele kot puščave. Za spoznanje manjši je kazuar *Casuarus casuarus*, ki živi le v deževnem gozdu na severovzhodu, na kar nas opozarjajo občestni znaki. Srečanje je lahko za človeka zelo neprijetno, saj ga kazuar lahko napade. Za obe vrsti je značilno, da valita le samca. Po vsej pretežno puščavski celini lahko naletimo na ribojedega avstralskega pelikana *Pelecanus conspicillatus*. Zanj je dovolj že malo večja vodna kotanja (bilabong) sredi puščavske pokrajine. Ta edina vrsta pelikana v Avstraliji meri čez peruti tudi prek 2,5 metra. Po skoraj celotni celini lahko naletimo tudi na najbolj razširjeno vrsto rase, pacifiško črno raco *Anas superciliosa*. Je malo manjša od mlakarice *Anas platyrhynchos*, ki so jo v novejšem času naselili v nekaterih predelih. Med vodnimi pticami je tudi avstralski galeb *Larus novaehollandiae* poselil skoraj celotno celino. Najdemo ga na slavni plaži Bondi sredi Sydneya kot tudi na vseh vodotokih v notranjosti. Najbolj številni je ob smetiščih, letališčih in gnezdilnih kolonijah čiger.

Evropejec se v Avstraliji razveseli tudi številnih vrst papig (40 vrst) in kakadujev (13 vrst). Po nekaj dnevih pa navdušenje upade zaradi vreščočih koncertov, ki se še v trdni temi začenjajo vsako jutro na drevesih in onemogočajo nadaljnji spanec. Po vsej celini je razširjen rožnati kakadu *Cacatua roseicapilla*. Običajno ga srečamo v glasnih jatah, sicer gnezdi v duplih evkaliptov. Med kakaduji velja omeniti še velikega rumenočopastega kakaduja *Cacatua galerita*, ki

foto: Dušan Klenovšek

Barviti in elegantni avstralski pelikan *Pelecanus conspicillatus*, velikan z razponom peruti do 260 cm, je doma po vsej celini

foto: Dušan Klenovšek

Jabiru *Ephippiorhynchus asiaticus* je simbol Severnega teritorija in hkrati ime mesta v svetovno znanem Narodnem parku Kakadu

je z izjemo rumenega čopka povsem bel. Po vsej celini lahko občudujemo nimfco *Nymphicus hollandicus*. Ustrezajo ji predvsem suhi predeli in tako lahko opazujemo velike jate tudi sredi puščavske osrednje Avstralije. Sovjega lastovičnika *Podargus strigoides* kljub vsesplošni razširjenosti le stežka opazimo, saj ves dan negibno predrema v krošnjah. Na nekaj metrov ga zlahka zamenjamo s suho vejo. Zato so toliko bolj opazni črno-belo obarvani črnorbti piščalarji *Gymnorhina tibicen*, ki jih domačini imenujejo avstralske srake. Združujejo se v prave tolpe, ki se ob srečanjih tudi spopadejo. Precej bolj miroljuben je enako obarvani črnobeli pahljačar *Rhipidura leucophrys*, ki je ena najbolj pogostih avstralskih ptic. Spominja na pastirice, vendar svojega dolgega repa ne otresa gor in dol, ampak levo-desno. Povsem je navajen človekove bližine. V spomladanskih mesecih lahko uživamo tudi v njegovem nočnem petju. Med petimi vrstami lastovk lahko srečamo tudi nam znano kmečko lastovko *Hirundo rustica* in pogoste drevesne lastovke *Hirundo nigricans*, a meni so najbolj v spominu ostale tako imenovane Welcome Swal-

lows *Hirundo neoxena* — verjetno zaradi imena in ker so bile to ptice, ki so me kot prve pozdravile ob prihodu. Med 26 vrstami ujed je le malo takšnih, ki jih srečamo tudi pri nas. Tako rekoč v vsakem naselju in ob cestah so številni črni škarniki *Milvus migrans*. Običajno jih v velikih jatah opazimo v bližini komunalnih deponij, klavnic in živinskih farm. Vsepovsod lahko ob cestah opazujemo za mrhovino oprezajočega kratkorepega orla *Aquila audax*, največjo ujedjo na celini.

Na priljubljenost ptic v Avstraliji kaže tudi uporaba silhete jabiruja ali črnovrate štorke *Ephippiorhynchus asiaticus*, ki je na grbu Severnega teritorija, ene izmed osmih zveznih držav Avstralije. Celo mesto v Narodnem parku Kakadu se imenuje po tej vrsti. Na tropskem severu in vzhodu domujeta tudi dve vrsti žerjavov, medtem ko kar 17 vrst čapelj poleg obmorskih predelov pogosto naseljuje tudi notranje vodotoke. Kravja čaplja *Bubulcus ibis* in druge čaplje so pogoste spremljevalke pasoče živine, ki jim iz trave plaši zalogaje žuželk. Sveti ibisi *Threskiornis aethiopica* so v Evropi zelo redki, medtem ko jih v Avstraliji srečaš tako rekoč sredi mest na zelenicah okoli stanovanjskih hiš. V sydneyskem živalskem vrtu Taronga so redni obiskovalci in na prostorih za malico prosjačijo za hrano kot pri nas vrabci. Tudi modrolici medarji *Entomyzon cyanotis* ne poznajo nobenega strahu pred človekom. Do 30 cm veliki in običajno glasni oprasevalci (hranijo se z medicino) prebivajo po celotni vzhodni strani celine. Zgodilo se je celo, da se nam je pridružil pri malici in jedel iz roke. Z medicino se prehranjuje

foto: Dušan Klenovšek

Svetlooki avstralski galeb *Larus novaehollandiae* je pogost v velikih mestih ob morju in v nenaseljeni notranjosti celine

tudi olivnohrbti medoses *Nectarinia jugularis*, ki po videzu spominja na kolibrije. Predvsem samec se kar blešči v kontrastu rumene osnovne barve z bleščečim modro vijoličnim vratom in oprsjem. Pogost je v tropskem deževnem gozdu, med mangrovami in tudi po vrtovih okoli hiš. Med najbolj barvite ptice po vsem svetu spadajo seveda vodomci. Medtem ko pri nas občudujemo le eno vrsto, jih je v Avstraliji kar enajst. Letos bo zaradi olimpijskih iger zagotovo najbolj poznan lovač *Dacelo novaeguineae*, saj je kot Olly eden izmed treh maskot iger. Lovač je s svojimi 46 cm največji vodomec na svetu. Razširjen je v vzhodni Avstraliji. Zelo pogost je vsepovsod, kjer so drevesa, ki jih potrebuje za gnezdenje. Njegova prehrana niso ribe, kot bi se za vodomeca spodobilo, temveč predvsem mali kuščarji, miši in večje žuželke na gozdnih tleh. Doživel sem srečanje z lovačem, ki se nam je pridružil pri zajtrku in se zadovoljil s kruhom, kar je bilo za nas enkratno doživetje. Še bolj smo se na Aligatorjevi reki v Narodnem parku Kakadu nasmejali jakani *Jacana gallinaceae*, ki je s svojimi izredno dolgimi prsti spretno hodila po plavajočih listih vodnih lilij in lotusa v iskanju hrane. Njen mladič je zaradi pomanjkanja izkušenj pogosto napačno ocenil nosilnost lista, ki se je pod njegovo težo hitro potapljal. In mladič je glasno in nerodno odhitel na večji list.

Priseljencem iz Evrope očitno ta velika pestrost ptičjega sveta ni bila dovolj, saj so s seboj pripeljali kar nekaj vrst: domačega *Passer domesticus* in poljskega vrabca *Passer montanus*, škorca *Sternus vulgaris*, liščka *Carduelis carduelis*,

foto: Dušan Klenovšek

Gozdni vodomec *Todiramphus macleayii* je manjši sorodnik lovača in gnezdi v luknjah, ki jih naredi v termitnjake

foto: Dušan Klenovšek

Na zelenicah ob stanovanjskih hišah pogosto opaziš ibise, purane, tukanice... Na sliki je avstralski puran *Alectura lathamii*

zelenca *Carduelis chloris* in mlakarico *Anas platyrhynchos*. Poleg tega človek na ptičji svet vpliva tudi s požiganjem in izsekavanjem gozdov ter vnašanjem tujerodnih rastlinskih in živalskih vrst, ki lahko negativno vplivajo na domače vrste. Kljub vsemu se obisk dežele »down under« vsakemu ornitologu bogato poplača, saj večina ptic ne pozna strahu pred človekom in jih lahko občudujemo na meter ali dva. Seveda to besedilo ne omenja vseh zanimivih vrst. Omembe lirepca, pingvinov, utičarjev, avstralskega purana, 26 vrst golobov in grlic, enkratnih zastavarjev in čarobnih rajčic bi prispevek vsaj dvakrat podaljšale. O njih mogoče ob drugi priložnosti ali pa naj bo to vzpodbuda za obisk te oddaljene in lepe dežele. ■ ■ ■

Viri:

- Slater, P., P. Slater in R. Slater (1997). The Slater Field Guide to Australian Birds. Lansdowne Publishing Pty Ltd.
 Elder, B. (1996). This is Australia. New Holland Publishers Pty Ltd.
 Svensson, L. in P. J. Grant (1999). Collins Bird Guide. Harper Collins Publishers.